

globalnim odnosima. No, jedino vodeći računa o postupnosti poteza i njihovoj utemeljenosti na kompromisnim modelima prihvaćanja takvih rješenja može sazrijevati političko zajedništvo. Ono tada može voditi stvarnom političkom identitetu, u kome bi EU mogla učinkovito djelovati.

Iz goleme problematike dosadašnjeg djelovanja EU, dr. Metka Arah uspjela je izvući glavni politički sadržaj, videći upravo u njemu bit i temelj svih ostalih aktivnosti koje nastaju kao izraz volje za suradnjom unutar Europske unije, ali i kao akcije Europske unije prema vani. Politička suradnja tu nije shvaćena kao neki instrument, koji bi sam po sebi mogao razriješiti unutarnje odnose i pomoći brzem i jedinstvenom stvaranju politike prema vanjskom okruženju. Politička suradnja se promatra kao oblik europskog povezivanja, koji je također shvaćen kao proces i koji svojom razvojnom dinamikom pokazuje stupanj izgrađenosti i postupne učinkovitosti.

Studija je pisana laganim jezikom, cjeline su postavljene logički i pružaju jasan pregled djelatnosti Europske unije, kao i proces izgradnje političkog mehanizma. U izradi je korištena opsežna i vrlo recentna svjetska literatura, a autorica jasno i precizno formulira svoje stavove i poglede, stvarajući na taj način vlastiti sustav promatranja europske integracije i buduće Europe.

Ovaj rad monumentalna je cjelina i po svom sadržaju, kompletnosti i kvaliteti izrade sigurno se ubraja među najbolje što je dosad napisano u toj bogatoj literaturi. Detaljno analizirajući glavnog europskog aktera — Europsku uniju, knjiga se bavi gospodarskim, socijalnim i političkim elementima koji će sve više jačati i voditi europskom povezivanju.

Slovenska javnost, svakako, može biti ponosna da se u maloj Sloveniji pojavila takva knjiga, koja gotovo sveobuhvatno analizira glavne tijekove

djelovanja Europske unije. Jer, malo je zemalja, članica Europske unije, koje se mogu pohvaliti takvim analitičkim i kritičkim radom, kao što je to ova knjiga. Svatko onaj tko želi biti upoznat s tijekovima europskog kretanja, tko ih želi slijediti ili se jednoga dana u njih izravno uključiti, naći će u knjizi ne samo detaljne već i jasno koncipirane odgovore za budućnost koja dolazi.

To je najveći kompliment i autoru i izdavaču!

Za Hrvatsku, koja se priprema za približavanje Europi, ova knjiga ima posebno značenje. Iako je u Hrvatskoj dosad tiskano nekoliko knjiga koje se bave pitanjima europskoga gospodarskog djelovanja, europskim pravom i političkim odrednicama nove Europe, ovo djelo imalo bi kapitalnu važnost u trenucima kad treba pokrenuti i političku i širu javnost na brži hod prema Europi. Hrvatski izdavač, koji bi se prihvatio tiskanja ovog djela, sasvim bi sigurno napravio koristan potez, a zbog zanimanja javnosti, vjerojatno i dobar posao.

Radovan Vukadinović

Recenzija

Laura Bergnach, Giovanni Delli Zotti (ur.)

Etnie, Confini, Europa

Franco Angeli, Milano, 1994.

U posljednjih pet godina (1989.-1994.) dogodile su se tri velike promjene. Najprije je, na uglavnom miran način, srušen komunizam u Sovjetskom Savezu i zemljama istočne Europe. Zatim su se, različitim scenarijima, raspale

tri višenacionalne komunističke federacije: SSSR, SFRJ i ČSSR. I najzad, Europa i svijet dobili su nekoliko novih država, u kojima su nastali novi politički subjekti koji su uspostavili nove saveze i suparništva, ali i nova neprijateljstva. Uz to, Hrvatska najavljuje uspostavu konfederalnog odnosa s Bošnjacima — Muslimanima, dok bosanski Srbi traže takvu vezu sa Srbijom, odnosno SRJ.

Procese raspada komunizma u početku su pratili valovi oduševljenja, kasnije neizvjesnosti, sukoba i ratova. Nastala je nova zbilja. Posljedice ovih događaja, pozitivne i negativne, još će se dugo osjećati.

Iako je gruba slika stvarnosti nudila model crno-bijelog vrednovanja staroga i novog (tj. općeg stanja stvari, politike, odnosa), u novom je evidentna prisutnost staroga i, obrnuto, u starom je bilo novoga.

Početni optimizam širokih slojeva, ljudi zadovoljnih zbog uspostave demokracije, političari na nacionalnoj i regionalnoj razini (is)koristili su za različite manipulacije. U kratkom razdoblju prijelaza iz jednopartizma u višestranačje posijano je mnogo ideja, političkih koncepcija i probitačnih projekata razvoja. Mnogi su ostali na razini deklaracije. Jedno je sigurno: raspad sovjetske i jugoslavenske komunističke pseudofederacije predstavlja golemu opasnost za međunarodni mir i za ljudska prava milijuna ljudi. To je po-taklo "Međunarodni Institut za sociologiju" iz Gorice (Italija) da zajedno s riječkim Sveučilištem organizira međunarodni skup, rad kojeg se odvijao dva dana u Hrvatskoj (na Brijunima, 18. i 19. rujna 1992. god.) i jedan dan u Italiji (Gorizia, 21. rujna 1992. g.).

Zbornik (285 stranica teksta na talijanskom jeziku) sačinjavaju radovi dvadeset autora iz različitih zemalja, među kojima je i šest Hrvata: Elvio Baccarini, Dušan Bilandžić, Branko

Caratan, Furio Radin, Ljubimka Toševa-Karpowicz i Mirko Štifanić.

Zbornik započinje radom "Nacionalizam i politike u Istočnoj Europi" Ernesta Gellnera, poznatog znanstvenika iz Sveučilišta Cambridge, koji opisuje nacionalizam u Istočnoj Europi kroz pet faza razvoja. U prvoj fazi (poslije Kongresa u Beču 1815. godine) dominira indiferentnost triju imperija u odnosu prema nacionalnom pitanju. U drugoj fazi nacionalistički iredentizam postaje vodeći princip, u sklopu kojega dominantni etnicitet ostvaruje projekt država-nacija, sužavajući prostor manjinskim etnicitetima. U trećoj se fazi stvari kompliciraju: osjećaj etno-nacionalne pripadnosti opet biva jačim. Ovakva situacija otvara vrata za četvrtu fazu, u kojoj etnicitet biva "riješeno" brutalnošću genocida i nasilnim premještanjem stanovništva. Na taj način završava peta faza, u kojoj Zapadna Europa, unatoč nacionalnim tenzijama, postaje područjem dominantno pozitivnih međunacionalnih odnosa, dok Istočna Europa, koja nije bila zainteresirana za razvoj posljednjih triju faza zbog komunističke dominacije, postaje prostor duboke nesigurnosti.

Daniele Petrosino, istraživač Katedre za povijesne i društvene znanosti Sveučilišta u Bariju, komparativno je analizirao etno-nacionalne konflikte u tranziciji prema demokraciji u Španjolskoj, ČSSR i Jugoslaviji. U sva tri slučaja, ističe ovaj autor, dogodile su se korjenite promjene političkog sustava, u kojima su etno-nacionalni problemi imali krucijalni značaj za sudbinu procesa transformacije ovih društava. U španjolskom slučaju država je ostala čitava, Čehoslovačka se dezintegrirala bez nasilja i rata, dok je "slučaj Jugoslavija" karakterističan po brojnim konfliktima nastalim unutar i izvan bivše SFRJ. Pozivajući se na Rokkana, Urwina, Lijharta i Dahla, Petrosino ističe da su krucijalne varijable konstituirane od etničke fragmentacije, nadnacionalnog identiteta, efikasnosti

političke akcije te od političkog sustava i politike lidera (leadership). Separacije do kojih je došlo imale su, zaključuje Petrosino, u sebi cilj da se pojednostavi proces tranzicije.

Dvojica Rusa, Airat Aklaev i Dmitry Dozhdev, članovi Ruske akademije znanosti, pokušavaju odgovoriti na pitanje zašto se tranzicija nekih multietničkih federacija prema demokraciji odvijala nasilnim putem, ali pri tome ne dovode u pitanje velikoruske nacionalističke interese.

Na ovo pitanje odgovorio je Branko Caratan u svom referatu "Postkomunizam i raspad federalnih država", ističući da je radanje nacionalnih pokreta u novim demokracijama neizbježno, ali da intenzitet konflikata ovisi o tipu društva u kojem se oni odvijaju. Uz pomoć komparativne analize, B. Caratan posebno analizira pravo naroda na slobodu i značaj ljudskih prava, koja nisu bila priznavana u komunističkim federacijama. Ne treba stoga okrivljivati nacionalne pokrete jer se radi o povijesnoj evoluciji društava koja su preskočila neke faze razdoblja. Komunističke su se federacije raspale jer nisu zadovoljavale nove interese i orijentacije populacija, ističe B. Caratan i nastavlja da međuetnički sukobi ovisе o razini demokracije i o stupnju ekonomskog razvoja.

Raspad Jugoslavije bio je u središtu pažnje triju referata:

1. Rudolf Rizman, sa Sveučilišta u Ljubljani (Slovenija), ističe da su komunistički sustavi u ime socijalističkog internacionalizma i klasne borbe negirali nacionalno pitanje. Rizmanova analiza pokazuje da su stoljeća formirala velike razlike, ne samo nacionalne već i religijske, kulturne i ekonomske. Pokušaj rješavanja ovih problema predstavlja Ustav iz 1974. godine koji republikama priznaje šira prava, a autor kojeg je Tito.

2. Dušan Bilandžić, član HAZU, u svom radu analizira međunarodne aspekte koji su uvjetovali jugoslavensko pitanje tijekom čitave povijesti Jugoslavije. S promjenom međunarodnih prilika Jugoslavija se raspada i, opet, međunarodni uvjeti utječu na ponašanje aktera ovoga etno-teritorijalnog konflikta.

3. Mirko Štifić (Sveučilište u Rijeci) analizira proces nastanka i raspada Jugoslavije, što je različito videno sa srpske strane i sa strane nesrpskih naroda. Razrađuje koncept nacionalizma i semantičke probleme u korištenju ovog pojma. Opisuje hrvatski nacionalizam, koji ima glavni cilj ostvarivanje države, te istarski, slavonski i dalmatinski hrvatski subnacionalizam i etnonacionalizme nacionalnih zajednica, odnosno manjina u Hrvatskoj.

U Zborniku su, prema izboru Laure Bergnach i Giovannija Delli Zotti, uvršteni radovi još i sljedećih autora: E. Baccarini (Rijeka), F. Radin (Zagreb), Lj. Toševa-Karpowicz (Rijeka), zatim S. Bartole, L. Bergnach, G. D. Zotti, A. Gasparini, M. Predonzani, E. Sussi, O. Urpis, M. Zago (svi iz Italije).

Na poslijetku, možemo zaključiti da su u ovom Zborniku prikazani radovi znanstvenika iz nekoliko država o pitanjima koja su i danas aktualna, kao što su: etnicitet, granice, Europa. Ovaj Zbornik može biti poticaj dodatnom angažmanu naših znanstvenika ovim pitanjima kojima će se Europa još dugo baviti. Prijevod Zbornika s talijanskog na hrvatski jezik dobro bi došao našem stručnom i širem čitateljstvu, s obzirom na to da iz ovog područja ima vrlo malo ovakvih radova.

Mirko Štifić